

נתניאל הות'ורן – "האיש הקטן של אתמול"

העולם הספרותי, ה-17 וה-24 באוגוסט, 1850

מאת איש וירג'יניה המבלה את חודש יולי בוורמונט

מתוך: *Hawthorne and His Mosses*

קדרותו של הות'ורן היא שמושכת ומרתקת אותי. עם זאת, ייתכן שהיא מפותחת אצלו יתר על המידה. אפשר כי צללי החשכה שלו מרובים מקרני האור. אך כך או כך, הקדרות הזו היא שממלאה את הלא נודע האינסופי שברקע – אותו הרקע, שכנגדו מציג שיקספיר את הקונסטיטם הנשגבים ביותר שלו, פאר יצירתו בעיני עצמו, אך הנודעים פחות מכולם, כמעמיק שבהוגים. הרי הפילוסופים אינם רואים בשיקספיר את האיש הדגול של הטרגדיה והקומדיה. – "ערפו את ראשו! באקינגהאם אבוד!" התפרצויות ממין אלה, ששילבה יד נוספת, מעבירות את הקהל על דעתו, הנשמות התועות האלה, שחולמות על שיקספיר כעל אדם המסתכם בחטוטרות נוסח ריצ'ארד השלישי ופיגיונות נוסח מקבת. אולם אלה הדברים העמוקים והרחוקים שבו; ההבזקים המזדמנים של האמת האינטואיטיבית שבו; הנבירות הזריזות והקצרות בציר המציאות ממש. אלה הדברים שבזכותם שיקספיר הוא שיקספיר. מגרון של הדמויות האפלות המלט, טימון, ליר ויאגו, הוא אומר בערמומיותו, או רומז לפעמים לדברים, שנדמים לנו כה מאלפים בנכונותם, עד שכל אדם טוב ומיושב בדעתו היה נחשב כמטורף לו היה מעלה אותם על דל שפתיו או אפילו רומז להם. לאחר שסבלו הביא אותו לכדי דיכאון, ליר, המלך חסר המנוח, קורע מעליו את המסכה ואומר את דברי הטיורף השפויים של אותה אמת חיונית. אולם, כפי שאמרתי קודם, החלק הקטן של הגאונות הוא הגורם להערצה. וכך, הרבה מההערצה משולחת הרסן והעיוורת שהורעפה על שיקספיר, הושלכה על המעט ממה שבו. ורק מעטים מבין אינספור פרשניו ומבקריו זוכרים, או לפחות העלו על דעתם, שתוצריו המיידים של מוח דגול אינם דגולים כמו

הגדולה הבלתי מפותחת (ולעיתים גם זו שאי-אפשר לפתח) ועם זאת ניכרת אך במעומעם, שהתוצרים המיידיים הללו הם בבחינת מדדיה המדויקים בלבד. השוכן בקברו של שיקספיר מרובה לאין שעור ממה שכתב שיקספיר בחייו. ואם אני מעצים את שיקספיר, הרי שאין זה לטובת מה שעשה, אלא לטובת מה שלא עשה או שנמנע מלעשות. שכן בעולם זה של שקרים, נאלצת האמת לנוס כאיילה לבנה ומפוחדת ביער; והיא תחשוף עצמה רק בהצצות ערמומיות, כמו שיקספיר ואשפים נוספים באומנות אמירת האמת הגדולה. אף שהדבר נעשה בהסתר ובחטף.

אך אם התפישה הזו את שיקספיר האהוד כל כך אינה נפוצה בקרב קוראיו, ואם מעטים מבין המהללים אותו קראו אותו אי פעם לעומק, או, אולי, התוודעו אליו רק דרך הבמה המתעתעת (שכשלעצמה עשתה אותו, וממשיכה לעשות אותו, דמות מופת להמונים ותו לא); – אם מעטים הם האנשים שיש להם זמן, או סבלנות, או יכולת הערכה, לאמת הרוחנית שמרכיבה את הגאונות הדגולה הזו; – אזי אין כל הפתעה בכך שבתקופה מקבילה, נתניאל הות'ורן הוא אדם, והינו עד היום, שהאנושות טועה לגביו באופן כמעט גורף. פה ושם, באיזו כורסא שקטה בעיר סואנת, או בגומחא עמוקה בהרים השלווים, ייתכן שמעריכים אותו בזכות משהו שיש בו. אך בניגוד לשיקספיר, שהופנה לכיוון ההפוך בכורח הנסיבות, הות'ורן (אם בשל העדר נטיותיו ואם בשל העדר כשירותו לדבר) נמנע מהרעשים העממיים וממפגני הפארסה הנרחבים, ומן הטרגדיה המטונפת בדם; ומסתפק בביטויים יציבים, שלווים, ועשירים של אינטלקט דגול, המשחרר מחשבות מעטות לחלל האוויר, אלא שהן חודרות לריאותיו הגדולות והחמימות, ומתרחבות בליבו מלא הכנות.

וגם לא נדרש מכם להתקבע על הקדרות הזו שבו, אם אינה מתאימה לכם. כמו כן, לא כל קורא יבחין בה, שכן היא, ברובה, מרומזת לטובת אלה שיבינו אותה היטב, ויכירו בה; היא אינה כופה עצמה על כולם באותו האופן.

יש שידברו על שיקספיר ועל הות'ורן בנשימה אחת. ייתכן שיגידו, שאם היה צורך בהמחשה, אור חלוש יותר היה מספיק כדי לבאר את אותו

הות'ורן, האיש הקטן של אתמול. אולם אני אינני, במכוון, מאלה, שבכל הנוגע בשיקספיר לפחות, יחזקו את האמירה של רושפוקו, ש"אנו מרוממים את שמם של אחדים, כדי לדכא את שמם של אחרים"; – שכדי ללמד את כל השאפתנים נאצלי הנפש שאין להם תקווה, יכריזו על שיקספיר כבלתי נגיש בעליל. אך ניגשו אל שיקספיר בעבר. היו מוחות שהרחיקו לכת ברחבי היקום בדיוק כמו שיקספיר. וכל יצור אנושי, בשלב כזה או אחר, חש בתוכו את המחשבות הדגולות שניתן למצוא אצל המלט. בל לנו להכפיש כתוצאה מכך את האנושות לטובת אדם אחד, כל אדם. הריצוי הזה זול מכדי שירצה את הבינוניות המודעת. בכלל, הערצתנו המוחלטת והבלתי-מותנית-בדבר את שיקספיר כבר חדרה למכלול האמונות הטפלות האנגלו-סקסיות שלנו. שלושים ותשעה סעיפי האמונה הפכו לארבעים. נוצר חוסר סובלנות סביב עניין זה. עליך להאמין באי-הנגישות של שיקספיר, או לעזוב את הארץ. אך איזו מין אמונה זו לאמריקאי, לאדם שנועד להחדיר את הקדמה הרפובליקנית לספרות, וגם לחיים? האמינו לי, ידידי, שאנשים שאינם נחותים משיקספיר בהרבה, נולדים בימינו אנו בגדות נהר אוהיו. ועוד יבוא היום, שבו תשאלו "מי קורא ספר שכתב אנגלי שהוא מודרני?" נראה שהטעות הגדולה היא, שאפילו אותם האמריקאים שמצפים בקוצר רוח להופעתו של גאון ספרותי בקרבנו, מעדיפים מסיבה מסוימת שיופיע בתלבושת מימי המלכה אליזבת, – שיהיה מחזאי של דרמות שמבוססות על היסטוריה אנגלית עתיקה, או על סיפורי בוקאצ'יו. אך גאונים אמיתיים הם נכונים לזמנם; הם הם הזמן; וצבעיהם מתאימים לו. בדומה ליהודים, ששעה ששילה שלהם הילך ברחובותיהם בענווה, המשיכו להתפלל לבואו המפואר; חיפשו אותו במרכבה, אף שכבר היה ביניהם, רכוב על חמור. ובל לנו לשכוח שבימי חייו, שיקספיר לא היה שיקספיר, אלא סתם האדון ויליאם שיקספיר מהחברה העסקית הממולחת והמשגשגת קונדל, שיקספיר ושות', בעלי תיאטרון "גלוב" שבלונדון; ושכונה בבזו על ידי סופר מחוגי האצולה, בשם צ'טל, "עורב שעלה לגדולה" ושמתפאר "בנוצותיהן של ציפורים אחרות". שכן, וזכרו זאת היטב, החיקוי הוא לרוב החץ הראשון שמופנה כלפי מקוריות אמיתית. אין לנו כאן מקום להסביר מדוע כך הדבר. מוכרח להיות מרחב תמרון מספיק להגיד בו את האמת; ובפרט כשיש בה משהו מין החידוש, כפי שהיה באמריקה בשנת 1492, אף שוודאי הייתה אז עתיקה באותה המידה, אם לא

עתיקה יותר מאסיה, רק שהפילוסופים הנבונים הללו, המלחים הפשוטים, לא ראו אותה מעולם; ונשבעו שיש שם רק מים ואור ירח.

ואיני מבקש לטעון כי נתניאל מסיילם דגול יותר מויליאם מאייבון, או דגול באותה המידה. אך הפער שבין השניים אינו בלתי מדיד בשום אופן. רק עוד מעט, ונתניאל היה לבטח ויליאם.

כוונתי היא שאם עוד לא קם שני לשיקספיר, תנו לו לעולם מעט זמן וודאי יתעלו עליו, בחצי כדור אחד או במשנהו. וגם נטעה אם נאמר שהעולם כבר מאפיר ומזדקן, ואיבד מקסמו הרענן שהיה לו פעם, ושכזכותו משוררי העבר הצליחו להצדיק את הערכתנו. לא כך. העולם היום צעיר כמו ביום בריאתו, וטל הבוקר בוורמונט לח תחת רגליי כמו טל גן העדן תחת רגליו של אדם הראשון. וגם הטבע עוד לא נבזז כולו על ידי מולידנו, עד שלא נותרו עוד קסמים ותעלומות שיוכל הדור המאוחר הזה לגלות. רחוק מכך. החלקיק הטריליון עוד לא נאמר, וכל מה שנאמר רק מכפיל את מספר הדרכים אל מה שעוד לא נאמר. אין זה המחסור, אלא שפע החומרים שנראה שכוכל את ידיהם של הסופרים בני ימינו.

(מאנגלית: ענת שפריא)